

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

БАКАЇМ Марія Василівна - суддя Золочівського районного суду, Львівської області

УДК 351.74:343.627

В статті розглянуті повноваження уповноважених органів Національної поліції України як суб'єкта запобігання та протидії домашньому насильству. Розглянуті загальні повноваження уповноважених підрозділів Національної поліції України як другого органу та установ, на які покладено функції по здійсненню заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Здійснено аналіз законодавчих нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України, що визначають адміністративно-правовий статус підрозділів Національної поліції України, і встановлено, що спеціальні повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству мають Департамент превентивної діяльності Національної поліції України, патрульна служба МВД України, підрозділи ювенальної превенції, служба участкових офіцерів поліції. На основі аналізу повноважень уповноважених підрозділів Національної поліції України, які здійснюють запобігання та протидію домашньому насильству, слід констатувати, що основним суб'єктом у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є служба участкових офіцерів поліції, оскільки більшість повноважень, які визначені в ст. 10 Закону України від 07.12.2017 № 2229-VIII «Про запобігання та протидію до-

машньому насильству», віднесені до їх компетенції. Пропонується закріпити вичерпуючий перелік уповноважених підрозділів Національної поліції України, які здійснюють запобігання та протидію домашньому насильству, в згаданому Законі.

Ключові слова: Національна поліція, домашнє насильство, протидія, заходи запобігання, повноваження.

Постановка проблеми

Останнім часом питання щодо запобігання та протидії домашньому насильству доволі часто піднімаються в контексті діяльності європейських правозахисних та громадських організацій, правоохоронних структур, наукових установ. Актуальність цього питання, активізація діяльності державних та громадських інститутів зумовлена передусім тим, що насильство є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини, а домашнє насильство – це найпоширеніше і найбільш складне для протидії явище [1, с. 131].

Якщо проаналізувати статистику випадків домашнього насильства, то за даними ООН (Всесвітньої організації охорони здоров'я), у середньому протягом року кожна шоста жінка зазнає насильства в сім'ї [2]. Жінки у всьому світі потерпають від домашнього насильства більше, ніж

від пограбувань та в автомобільних катастрофах, разом узятих [3].

На жаль, не існує об'єктивної та достовірної інформації про масштаби цього соціального явища, оскільки в більшості випадків воно залишається латентним. Офіційна статистика не засвідчує реального стану домашнього насильства через те, що більшість постраждалих не звертається за допомогою до підрозділів Національної поліції України.

Прийняття 7 грудня 2017 року Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» стало новим вектором реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [4, с. 157].

Що стосується ситуації в Україні, то, за інформацією Національної поліції, у 2017 році надійшло майже 111 тисяч звернень із повідомленнями про вчинені злочини та інші події, пов'язані із домашнім насильством, 1 391 з них надійшло від дітей. За результатами розгляду зазначених звернень було складено 80,8 тисяч протоколів про адміністративні правопорушення (ст.172-2 КУпАП). У 2018 році кількість звернень із повідомленнями про домашнє насильство перевищила 115 тисяч, з них 1418 – від дітей. Усього за 2018 рік поліцією було складено 99,5 тисяч протоколів за ст.173-2 КУпАП [2].

У той же час, Національна поліція України займає специфічне місце в системі суб'єктів протидії домашньому насильству: вона вирізняється функціями та повноваженнями, що на неї покладаються, організаційною структурою та правовим статусом її службових осіб. Проблема визначення ролі та значення Національної поліції в системі суб'єктів протидії домашньому насильству є наразі малодослідженою у зв'язку з тим, що цей орган є новоутвореним і суттєво відрізняється від інших органів публічної адміністрації у цьому напрямку діяльності [5, с. 108].

Ст. 3 Конституції України гарантує людині, що її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнають-

ся в Україні найвищою соціальною цінністю, і що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Стан дослідження проблеми

Правові аспекти проблеми домашнього насильства досліджували такі вчені, як О. Бандурка, О. Безпалова, А. Блага, О. Джужа, Л. Крижна, О. Костирь, Ю. Крупка, К. Левченко, О. Литвинов, Г. Мошак, М. Панов, Я. Сотак, О. Старков та інші. Ці науковці провели ґрунтовний аналіз чинників, які зумовлюють таке явище, як домашнє насильство, ними визначені найбільш важливі положення та заходи щодо запобігання та протидії домашньому насильству. Беззаперечним є те, що у протидії домашньому насильству принципову роль відіграє системний комплексний підхід, участь у здійсненні цієї роботи державних структур, у тому числі правоохоронних структур, органів місцевого самоврядування та громадських організацій [1, с. 132].

Виклад основного матеріалу

У наукових напрацюваннях вченими наголошується на тому, що якщо захист прав людини постає невід'ємним елементом дотримання правопорядку, то очевидно, що розбудова ефективної системи захисту прав людини і громадянина неможлива поза включенням до неї такого специфічного виду діяльності як та, що здійснюється правоохоронними органами, у тому числі органами Національної поліції.

Також науковці акцентують увагу на тому, що серед усіх правоохоронних органів органи Національної поліції мають доволі широкі повноваження, пов'язані не лише із захистом прав людини, але й з обмеженням цих прав, що можуть мати місце у процесі реалізації ними передбачених законом завдань [11, с. 122].- В.І. Фелик звертає увагу, що Національну поліцію як державний правоохоронний орган з точки зору її функціонального

призначення в суспільстві слід розглядати як орган, який, з одного боку, дійсно служитиме інтересам людини та громадянина, а з іншого – виконання функцій з охорони публічної безпеки та порядку супроводжуватиметься захистом державних інтересів [10, с. 131].

З цього приводу слушно висловились І. О. Горшенєва, зауваживши, що коли на певній стадії розвитку в суспільстві створено організовану і законодавчо встановлену систему державного контролю за будь-якими відхиленнями від правових норм, можна говорити про появу на громадській арені поліцейської діяльності, яка виступає як запобігання і придушення порушень правил і норм даного суспільства, а за необхідності і застосування сили. Саме в можливості застосування примусових заходів полягає, на думку вченої, специфіка поліцейської діяльності. У зв'язку з цим, відмічається, що застосування сили, навіть якщо воно санкціоновано правом, мало для кваліфікації поліцейської діяльності. Важливим аспектом діяльності поліції є реалізація функції державного управління. І. О. Горшенєва доходить висновку про функціональний дуалізм поліції, оскільки в механізмі держави вона виступає як каральний і правоохоронний орган і в той же час є підсистемою державного управління [12, с. 14].

Як продовження до вказаного, В.І. Фелік робить проміжний висновок про ймовірність, що Національна поліція України також відзначатиметься певним дуалізмом своєї правової сутності, що позначається на її правовому статусі як суб'єкта профілактичної діяльності, у тому числі щодо протидії гендерно обумовленому насильству [10, с. 132].

Як вже було зазначено важливе місце у цьому процесі посідає Національна поліція України. У п.18 ст.23 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено положення, яке дає повноваження поліцейським «вживати заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі» [6].

Також п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 року №877 говорить про те, що «Національна поліція відповідно до покладених на неї завдань вживає заходів із запобігання та припинення насильства в сім'ї» [7].

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» відображає участь у вирішенні проблем домашнього насильства державних структур, підпорядкованих Міністерству внутрішніх справ України. Так, стаття 10 цього закону містить перелік повноважень Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а саме:

- виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них;
- прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України;
- інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
- винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;
- взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством;
- здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;
- анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення

ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;

– взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

– звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [8].

Враховуючи достатньо високу латентність правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, спроби приховати ці факти членами сім'ї, серйозні наслідки несвоєчасного реагування з боку відповідних структур – усе це зобов'язує підрозділи Національної поліції оперативно та професійно вживати заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

Усвідомлюючи важливість проблеми, аналізуючи стан скоєння правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, вплив цього явища на стан правопорядку в державі, керівництво Національної поліції, згідно з Наказом від 30.08.2019 року №871, прийняло рішення про утворення 45 мобільних груп з реагування на факти вчинення домашнього насильства у 27 обласних центрах та містах України [9]. До складу зазначених груп увійшли співробітники служби превентивної діяльності, ювенальної превенції та патрульної поліції. Ці поліцейські пройшли відповідну підготовку і в змозі надати невідкладну психологічну, медичну та правову допомогу постраждалим від домашнього насильства. Робота мобільних груп поліції з безпосереднього реагування на випадки вчинення домашнього насильства розпочата з вересня 2019 року [1, с. 133].

На підставі викладеного, варто зробити проміжний висновок, що Національна

поліція України займає особливе місце в системі суб'єктів протидії домашньому насильству, яке виражається в наступному: 1) цей орган, хоча і є державним озброєним правоохоронним органом, але його основне задеклароване завдання – це служіння кожному громадянину, а також суспільству в цілому; 2) це соціально орієнтований орган, який перебуває в найтіснішому безпосередньому зв'язку із суспільством, його громадянами через розгалужену систему поліцейських органів, відділів та відділень; 3) цей орган наділений широким колом примусово-владних повноважень; 4) є суб'єктом реалізації державної політики в сфері забезпечення публічного порядку та безпеки, протидії злочинності; 5) окремі функції цього органу перетинаються з подібними функціями деяких інших правоохоронних органів та органів публічної адміністрації, тому важливим є чітке розмежування повноважень відповідних органів в законодавстві України [10, с. 134-135].

Висновки

На підставі викладено, варто дійти висновку, що органи Національна поліція України є особливим суб'єктом протидії домашньому насильству. Їх місце в системі суб'єктів протидії домашньому насильству обумовлюється наступним: 1) протидія та запобігання протидії домашньому насильству, виявлення його причин та наслідків, вжиття заходів щодо їх усунення Законом України «Про Національну поліцію» віднесено до основних повноважень органів поліції; 2) органи Національної поліції відповідно до КУпАП визнані суб'єктом, які здійснюють заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, внаслідок чого саме на цей орган має покладатися відповідальність за своєчасне виявлення та попередження адміністративних правопорушень, усунення їх негативних наслідків; 3) розгалужена система органів Національної поліції найбільш належна до суспільства,

Обговорення, дискусії, актуально

що сприяє реалізації наступні форми запобіжних заходів проти домашнього насильства: первинні, вторинні та третинні; 4) органи Національної поліції володіють широкою системою державно-владних повноважень (взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи; анулювання дозволу на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів у власників у разі вчинення ними гендерно обумовленого насильства, а також вилучення зброї та боєприпаси у порядку, визначеному законодавством тощо); 5) діяльність органів Національної поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства, що створює сприятливі умови для своєчасного надходження та реагування на факти вчинення домашнього насильства; 6) Національна поліція, будучи центральним органом виконавчої влади, якраз і забезпечує реалізацію державної політики у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, у тому числі щодо державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Література

1. Голуб М.В. Деякі напрями роботи Національної поліції з попередження та протидії випадкам домашнього насильства. Науковий вісник публічного та приватного права. Випуск 1, 2020. С. 130–133.

2. За домашнє насильство – за гра-ти: як в Україні та світі борються зі зну-щанням у родині URL: https://zik.ua/news/2019/11/22/za_domashnie_nasylstvo__za_hraty_yak_v_ukraini_ta_sviti_boriatsia_zi_znushchanniam_u_rodyni_946146.

3. Колесник Л.А. 25 листопада – Між-народний день боротьби за ліквідацію насильства по відношенню до жінок. Л.А. Колесник, С.М. Павлюк Новоград-Волинський медичний коледж: [офіц.

сайт]. – 25.11.2015. URL: <http://nvmk.org.ua/579-25-listopada-mizhnarodniy-den-borotbizalikvidaciyu-nasilstva-po-vidnoshennyu-do-zhinok.html>.

4. Біленко П. Уповноважені органи Національної поліції України як суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 19. С. 157–161.

5. Грідіна Н.Б. Місце органів національної поліції України в системі суб'єктів протидії гендерно обумовленому насильству. Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 1(22) том 3, 2018. С. 108–112.

6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/580-19>.

7. Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 року №877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/877-2015-п>.

8. Про запобігання та протидію до-машньому насильству: Закон України від 07.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/2229-19>.

9. Про організацію своєчасного реа-гування на факти вчинення домашнього насильства: наказ Національної поліції України від 30.08.2019 № 871. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/34529-19>.

10. Фелик В.І. Адміністративно-пра-вовє забезпечення профілактичної діяль-ності національної поліції України: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07. Х., 2017. 480 с.

11. Методичні рекомендації щодо за-побігання та протидії насильству: Лист Міністерства освіти і науки України від 18.05.2018 № 1/11-5480 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18>.

12. Горшенева И. А. Полиция в ме-ханізме современного государства: теоретико-правовые аспекты: автореф. дисс. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. М., 2002. 28 с.

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуті повноваження уповноважених органів Національної поліції України як суб'єкта запобігання та протидії домашньому насильству. Розглянуто загальні повноваження уповноважених підрозділів Національної поліції України як іншого органу та установи, на які покладаються функції зі здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Здійснено аналіз відомчих нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України, що визначають адміністративно-правовий статус підрозділів Національної поліції України, та встановлено, що спеціальні повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству мають Департамент превентивної діяльності Національної поліції України, патрульна служба МВС України, підрозділи ювенальної превенції, служба дільничних офіцерів поліції. На підставі аналізу повноважень уповноважених підрозділів Національної поліції України, які здійснюють запобігання та протидію домашньому насильству, необхідно констатувати, що основним суб'єктом у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є служба дільничних офіцерів поліції, оскільки більшість повноважень, які визначено у ст. 10 Закону України від 07.12.2017 № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству», віднесена до їхньої компетенції. Запропоновано закріпити вичерпний перелік уповноважених підрозділів Національної поліції України, які здійснюють запобігання та протидію домашньому насильству, у згаданому Законі.

Ключові слова: Національна поліція, домашнє насильство, протидія, заходи попередження, повноваження.

SUMMARY

The article considers the powers of the authorized bodies of the National Police of Ukraine as a subject of prevention and counteraction to domestic violence. The general powers of the authorized units of the National Police of Ukraine as another body and institution entrusted with the functions of implementing measures in the field of preventing and combating domestic violence are considered. The departmental normative legal acts of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, which determine the administrative and legal status of the National Police of Ukraine, are analyzed, and it is established that the Department of Preventive Activities of the National Police of Ukraine, the patrol service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, units juvenile prevention, the service of district police officers. Based on the analysis of the powers of the authorized units of the National Police of Ukraine, which carry out prevention and counteraction to domestic violence, it should be stated that the main subject in the field of prevention and counteraction to domestic violence is the service of district police officers, as most of the powers defined in Art. 10 of the Law of Ukraine of 07.12.2017 № 2229-VIII «On prevention and counteraction to domestic violence», referred to their competence. It is proposed to enshrine in the mentioned Law an exhaustive list of authorized units of the National Police of Ukraine that prevent and combat domestic violence. The National Police of Ukraine occupies a specific place in the system of subjects of combating domestic violence: it is distinguished by the functions and powers entrusted to it, the organizational structure and the legal status of its officials. The problem of determining the role and importance of the National Police in the system of actors to combat domestic violence is currently poorly understood due to the fact that this body is newly formed and differs significantly from other public administration bodies in this area.

Key words: National police, domestic violence, counteraction, preventive measures, powers.